

Studijní text k projektu
Efektivní adaptace začínajících učitelů na požadavky školské praxe

Prestiž učitelské profese

Doc. Mgr. Miroslav Dopita, Ph.D.

Cíle: student, který zvládne věcnou a ideovou stránku této kapitoly bude schopen:

- *charakterizovat znaky profese a vztáhnout je k učitelské profesi,*
- *porozumět hodnocení prestiže povolání.*
- *argumentovat rozdíly v hodnocení prestiže profese dospělou populací a žáky škol.*

Na učitelskou profesi, stejně jako na jakoukoli jinou profesi, použijeme v této kapitole nástroje profesní analýzy pro deskripci profese učitele.

Učitelská profese

Na základě teoretické analýzy pojmu profese můžeme přistoupit k problematice analýzy učitelské profese. Karel Galla uvádí, že sociologie výchovy, zvláště americká, si hojně všímá učitele a učitelství jako profese. Studuje se profese učitele hlavně z hlediska vzdělávacích předpokladů, z hlediska ekonomického a z hlediska požadavků, které jsou na učitele kladeny po stránce morální. Hovoří se zde o specifických mravních normách a vzorech chování, kterým se učitel ve společenství školy a obce musí podrobit, aby si zachoval sociální prestiž a koneckonců svou existenci (Galla, 1967, s. 145).

Učitelé a výchovní pracovníci tvoří jednu z nejpočetnějších skupin inteligence (Ondrejko, 1990). „*Inteligence legitimizuje své sociální postavení, resp. legitimizuje svůj požadavek na určité postavení, prostřednictvím hodnot, ve jménu kterých jedná (resp. má jednat) a které zároveň*

Studijní text k projektu

Efektivní adaptace začínajících učitelů na požadavky školské praxe

tvorí (resp. má tvořit). Tyto hodnoty mají být také vůdčími hodnotami ve společnosti.“ (Lužný, 1991, s. 778).¹ A to je právě práce učitele. Jaké jsou znaky profese učitele?

Ján A. Pichňa (1981, s. 10) uvádí obecné znaky profese, které jsme se pokusili pro naše potřeby aplikovat na profesi učitele. Profese učitele pak má splňovat následující podmínky:

1. **Teoretický základ**, tj. existence teoretické soustavy (obecná didaktika, didaktika oboru, pedagogická psychologie, oborové předměty, atd.).

Profesionalizace učitelského povolání je neukončeným historickým procesem, který má své zákonitosti, období úspěchů i zvrátů. Srovnání požadavků kladených na tzv. pravou profesi a realita semiprofese učitelství ukazuje na řadě empirických dokladů obtížnost tohoto procesu. Je to stále otevřený úkol pro rozhodující sféru (v oblasti jasného formulování požadavků profese, kritérií profesní dráhy, jejího hodnocení a vytváření podmínek pro jeho výkon), pro učitele (v dalším vzdělávání, ochotou organizovat se k prosazování vlastních profesních požadavků apod.) a nakonec nesporně i pro pedagogický výzkum v přidružených disciplínách (např. sociologie výchovy a vzdělávání). Jde jistě o otázky, které jsou již v mnohém rozpracované, které jsou předmětem diskusí.

Problematika profesionalizace je rozhodně atraktivní téma, jehož aktuálnost narůstá zejména v situacích, v nichž jsme svědky různých pokusů (snad i jinak dobře míněných) o deprofesionalizaci, o kroky vzad ve srovnání s již dosaženým stavem profesionalizace učitelů. Příkladem jsou již zmiňované občasné návrhy na přesun učitelského studia do bakalářského stupně, v přijímání na školy pedagogického směru jasné upřednostnění motivace k učení před odbornou úrovní a dosavadní studijní úspěšností uchazeče apod. (srov. Havlík, 2004a, s. 1).

Významnou charakteristikou profesionality je „specializovaný soubor vědomostí a dovedností, které jsou osvojeny v průběhu prodlouženého období vzdělávání

¹ Dušan Lužný (1991) dále konstatuje, že sociologie tento termín používá především k označení vnitřně velmi diferencované společenské skupiny, resp. vrstvy, jejíž členové mají jediný společný znak, a to duševní práci, resp. vzdělání jako schopnost, předpoklad k vykonávání duševní práce. V užším pojetí jsou mezi inteligenci počítáni jen lidé s vyšším, většinou vysokoškolským vzděláním, resp. ti, kteří vykonávají práci s touto požadovanou kvalifikací (srov. *Velký sociologický slovník I.* 1996, s. 438).

Studijní text k projektu

Efektivní adaptace začínajících učitelů na požadavky školské praxe

a tréninku“. Je nesporným historickým úspěchem na cestě k profesionalizaci fakt požadavků na vysokoškolské vzdělání a další zvyšování kvalifikace učitele v průběhu jeho profesní dráhy. Bylo tedy již nesporně mnohé uděláno již tím, že se v naší společnosti stalo učitelství základních škol povoláním předpokládajícím vysokoškolské pedagogické vzdělání. Že však ještě mnohé zbývá i v tomto ohledu udělat svědčí i skutečnost, že zdaleka ne vždy se tento požadavek, obvykle z důvodů nedostatku kvalifikovaných učitelů v místě školy dodržuje.

I mezi samotnými učiteli je převažující názor o nezbytnosti magisterské učitelské přípravy (a to pro 1. i 2. stupeň) a naznačený příznivý trend posilování vědomí potřeby vzdělání i z hlediska délky odpovídajícího většině vysokoškolských studií (Havlík, 2004, s. 5-6).

Profesionalizaci učitelů i výkon profese u nás v současnosti však ztěžují nejasné legislativní podmínky. Příliš dlouho se čekalo na nový školský zákon, na připravovaný zákon o pedagogických pracovnících, na kodifikování profesního standardu učitelů, na definování kariérního růstu provázeného systémem dalšího vzdělávání. Vytvářejí se tak bariéry pro zkvalitňování práce učitelů a rozvoj jejich profese.

V konceptu profesionalizace je důraz kladen na pedagogickou, pedagogicko-psychologickou a didaktickou vybavenost pro plně kvalifikovaný výkon. Lidé mimo učitelskou profesi nedisponují definovanými znalostmi, dovednostmi a zkušenostmi nezbytnými pro výchovu a vzdělávání. Zatímco v zahraničních vzdělávacích systémech se profesionalizace učitelů opírá o kodifikované a státem garantované kvalifikační požadavky na učitele, u nás jsme dlouho vycházeli pouze z požadavků získání příslušného stupně nebo oboru vzdělání (Vašutová, 2004, s. 1-3).

- 2. Manifestovaný vztah k společenským hodnotám** (vztah k výchově a vzdělávání aj.). V teorii učitelské profese je zřetelný posun od pojetí semiprofese, chápající učitele jako entusiastického poloprofesionála oplývajícího láskou k dětem, k modelu otevřeného professionalismismu. Tento model je spojen s hledáním identity učitelů jako vysoce vzdělaných odborníků na výchovu a vzdělávání, jako kompetentních profesionálů, kteří vykonávají své povolání se značnou dávkou autonomie a zodpovědnosti (Walterová, 2001, s. 14).

Studijní text k projektu

Efektivní adaptace začínajících učitelů na požadavky školské praxe

3. **Příprava na profesi**, která má být delší, symbolická, specializovaná, s vlastní strukturou. Požadavek kvantity a kvality znalostí učitelů je úzce spjat s hierarchizací profese, která vyplývá ze struktury vzdělávacího systému. Hierarchie kategorií učitelů zahrnutých v rámci celého systému vede k rozdělení učitelského stavu a jeho profesní kultury včetně institucí, které vzdělávají učitele na různých úrovních, a dokonce k vytváření předsudků spojených se vzděláváním učitelů. Podle některých krajních názorů by kategorie pedagogů nižších stupňů škol neměla dosáhnout magisterského stupně, pouze bakalářského, a některým kategoriím je i tento vysokoškolský stupeň odpírán (např. mistrům a vychovatelům). Kritériu expertních znalostí neprospívá ani snaha o vydělení přípravy středoškolských učitelů na univerzitní fakulty a učitelů nižších stupňů škol na pedagogické fakulty. Bohužel nejen laická veřejnost, ale často sami učitelé přisuzují kategoriím učitelů nižších stupňů škol menší rozsah a úroveň znalostí, ačkoliv ve skutečnosti jde o znalosti jiného druhu ve velkém rozsahu a na vysoké úrovni odbornosti.

S touto charakteristikou souvisí stanovení poměru teoretických a praktických znalostí a poměru znalostí aprobačních oborů a oborů profesně pedagogických v programech přípravného vzdělávání učitelů. O této otázce se vedou permanentně diskuse a spory prakticky ve všech vzdělávacích soustavách a přijatá stanoviska mají vždy své pro a protiargumenty. Jednoznačně však platí, že učitelství vyžaduje interdisciplinární znalosti, zvláště pro úroveň základního vzdělávání, které nejvíce ovlivňuje žákův budoucí vývoj hodnot a kognitivní růst (Vašutová, 2002, s. 9).

4. **Motivace realizátora**, která má základ v zájmu společenské prospěšnosti (např. vychovávat budoucí občany, pracovníky, inteligenci, ...), ale i uspokojení vlastních motivů (např. charakteru pracovní doby, profesních výhod, práce s lidmi, ...).
5. **Autonomie**, tj. vymezení kompetentních hranic profese, kontrola přístupu k profesi (logopedická vyšetření, ...), atd. Učitelé stejně jako jiní profesionálové by měli přijmout určitý model profesního jednání, kterým reprezentují svoji profesní skupinu jak po stránce odborné tak etické. K tomu napomáhá existence profesní organizace (např. komory, asociace), která sdružuje příslušníky dané profese. Ti přispívají své organizaci vysokou

Studijní text k projektu

Efektivní adaptace začínajících učitelů na požadavky školské praxe

úrovni znalostí, dodržováním etických principů, vysokou kvalitou své práce a dodržováním profesního kodexu. Organizace může vyloučit ty členy, kteří porušují profesní kulturu a etiku. Učitelé však nemají skutečnou profesní organizaci, což je do značné míry ovlivněno zmíněnou existující hierarchizací učitelé profese (Vašutová, 2002, s. 10).

6. **Závaznost realizátora vůči profesi**, tj. setrvání při jedné profesi po dobu celého profesního života. Ve vědomí společnosti (a hlavně profesní skupiny) se odstup od profese kvalifikuje realizátorovi jako zrada.
7. **Vysoký společenský význam profese**. Zvyšování počtu povolání, kde je nutné vysokoškolské vzdělání, vzbuzuje (sekundárně) dojem poklesu prestiže učitelé profese.² Učitelé podceňují své postavení sami. Podle výzkumu Alexandra Tučka (1986) hlavním důvodem nízké společenské prestiže učitelů v naší republice jsou, jak by se dalo soudit, jejich pracovní podmínky. Pedagogičtí respondenti zastávají obě stanoviska vcelku rovnoměrně, protože zlepšení přiznává 39,9 % pedagogů oproti 36,1 % pedagogů zkoumaného vzorku, kteří soudí, že podmínky se zhoršují. Tuček dále konstatuje, že učitelé hodnotí prestiž vlastního povolání, resp. profese níže než ostatní veřejnost. Nezanedbatelným faktorem je také finanční podhodnocení učitelé profese vzhledem k ostatním povoláním vyžadujícím vysokoškolské vzdělání (Tuček, 1986). Pro srovnání uvádíme názor na umístění prestiže učitelé profese publikovaný v druhé polovině 30. let 20. století. „*Spis Obrdlíkuv ukazuje, že lidé, zvláště z venkova a nižších sociálních vrstev, uznávají vysokou hodnotu učitelovy práce pro veřejné blaho a zařazují jej většinou mezi prvá tři nejdůležitější povolání. Ale ve větších městech, zvláště pak ostatní duševní pracovníci, mají silné residuum o intelektuální méněcennosti učitele a nepovažují je nikterak za přední mezi duševními pracovníky*“ (Šíma, 1938, s. 172).

² Podle empirického šetření Mikrocensus '67 se středoškolská učitelé nachází na 14. místě a učitelé ZŠ na 28. místě sestavené prestižní škály. Z článku Tučka a Machonina (1993) „Prestiž povolání v České republice v roce 1992“, je zřejmý posun učitele na 7. místo reaktualizované prestižní škály z výzkumu Prestiž '90. učitel ZŠ se zde nachází hierarchicky za povoláními; lékař na poliklinice; ministr; docent; profesor VŠ; vědec; právník; advokát; učitel ZŠ.

Studijní text k projektu
Efektivní adaptace začínajících učitelů na požadavky školské praxe

8. **Etický kodex**, který má zabezpečovat kvalitu práce, samoregulaci a ochranu jejich realizátorů proti posuzování výsledků jejich práce nekompetentními lidmi. Etická stránka učitelství bývá spojována s osobností učitele a předpokládá se, že se automaticky projevuje v míře empatie a tolerance, v sociální komunikaci, v autoritě, v osobní a zákonné odpovědnosti, atd. Učitelé však mají problémy nejen s definováním etického kodexu vlastní profese, ale i s jeho respektováním. Z praxe jsou známy i případy porušování etických zásad mezilidských vztahů, „pedagogického tajemství“ a objektivnosti v hodnocení žáků. Učitelská etika by měla být pěstována již na fakultách připravujících učitele a profesně etická témata by měla být součástí studijních programů.

Uvedené požadavky na profesi jsou přísné, ale skutečnost, jak je učitelská profese vnímána v České republice, je poněkud jiná. Zcela konkrétní představu o specifičnosti učitelské profese a jejího kontextu v současnosti shrnuje do několika bodů Jaroslava Vašutová (2004):

1. Učitel vykonává unikátní výchovnou a vzdělávací službu společnosti, neboť připravuje mladou generaci pro budoucnost společnosti. Proto je pod neustálým tlakem očekávání a požadavků společnosti.
2. Učitel má mnohonásobnou klientelu: žáky, jejich rodiče a stát. Každá ze součástí může mít jiná očekávání, jiné požadavky. V průběhu profesního života učitele se klientela proměňuje, vyvíjí a přichází nová očekávání a požadavky.
3. Žáci, které učitel vyučuje, patří do nižší věkové a jako sociální skupina mají nižší společenský status, což se promítá i do společenské prestiže učitelů.
4. Učitel musí disponovat specifickými vlastnostmi a schopnostmi jako je rozhodování, sebereflexe, sebeovládání, zodpovědnost, psychická odolnost vůči stresu, profesní optimismus a sebevědomí.
5. Učitelská profese je feminizovanou profesí. Ženský element významně vstupuje do pojetí profese a do klimatu třídy a školy.
6. Učitelství má status státního zaměstnance a je považováno za veřejnou službu.

Studijní text k projektu
Efektivní adaptace začínajících učitelů na požadavky školské praxe

7. Výkon profese učitele je determinován pracovními podmínkami. Vysoké nároky, které na učitele klade společnost, však nebývají v souladu s podmínkami, jejichž garantem je stát.
8. Školství jako systémový rámec učitelské profese prokazuje setrvačnost ve fungování, což se promítá do dynamiky profese, která kopíruje stav školství (Vašutová, 2004).

Prestiž povolání ve výzkumech

Zajímalo nás rovněž, jak žáci nahlízejí na povolání ve společnosti, jakou jim připisují prestiž. Prestiž profese je vnímána podle Jaroslava Kapra (1969, s. 378) jako „*quasi zástupný znak, proměnná, která umožňuje při určitém konsensu modelovat obecnou strukturu prestiže jako systém relativního hodnocení statusu*“. Prestiž je jedním z významných integrujících činitelů v sociální skupině. Osoba, která se identifikuje s nějakou skupinou, vrstvou, identifikuje se de facto s prestižními nároky a aspiracemi této skupiny. To je také důvod, proč jsme se na prestiž zaměřili. Prestižní aspirace jsou jinak řečeno aspiracemi na sociální status, sociální pozici (srov. Kapr 1967, s. 740). Tyto skutečnosti rozhodují o jednání lidí v tom smyslu, že lidé zaujímají postoje k ostatním a jednají s ostatními v rámci tohoto hodnocení.

Jaká je prestiž povolání v České republice? Výzkumy prestiže realizované na našem území sahají do roku 1937, kdy Antonín Obrdlík publikoval práci *Povolání a veřejné blaho*. Další výzkum realizoval V. Brenner a M. Hrouda (1967, 1968). V zápětí byl realizován výzkum pod vedením Pavla Machonina a kol. (1969) pod názvem *Mikrocensus 1966*. V 70. a 80. letech 20. století proběhly ještě výzkumy realizované Antonínem Matějovským (1982) a Linhartem (1984), ovšem výsledky těchto dvou výzkumů nebyly publikovány. Následují pak šetření realizovaná v 90. letech 20. století Milanem Tučkem (1991a, 1991b, 1993) a pak v roce 2004 Janem Červenkou (2004). Všechny uvedené výzkumy byly realizovány na dospělé populaci. Uvedené hodnocení prestiže povolání můžete srovnat v následující tabulce.

Studijní text k projektu
Efektivní adaptace začínajících učitelů na požadavky školské praxe

	A. Obrdlík (1937)	V. Brenner a M. Hrouda (1966, 1967)	P. Machonin (1967)	M. Tuček (1993)	J. Červenka (2004)	M. Tuček (2016)
1.	Rolník	Lékař	Ministr	Lékař	Lékař	Lékař
2.	Učitel	Učitel VŠ	Ředitel průmyslového podniku	Ministr	Vědec	Vědec
3.	Dělník	Vědecký pracovník	Lékař specialista	Docent, profesor VŠ	Učitel na VŠ	Zdravotní sestra
4.	Řemeslník	Inženýr	Vysokoškolský profesor	Vědec	Učitel na ZŠ	Učitel VŠ
5.	Lékař	Horník	Předseda KNV	Ředitel podniku	Programátor	Učitel ZŠ
6.	Inženýr	Učitel SŠ	Vědecký pracovník	Právník, advokát	Soudce	Soudce
7.	Obchodník	Strojvedoucí	Ředitel závodu	Učitel ZŠ	Projektant	Projektant
8.	Průmyslník	Rolník	Spisovatel	Zdravotní sestra	Starosta	Programátor
9.	Voják	Zdravotní sestra	Provozní inženýr	Konstruktér, projektant	Manažer	Soukromý zemědělec
10.	Politik	Architekt	Okresní prokurátor	Spisovatel	Soukromý zemědělec	Policista
11.	Umělec	Zedník	Inženýr agronom	Novinář	Profesionální sportovec	Starosta
12.	Kněz	Ministr	Herec	Policista	Novinář	Voják z povolání
13.	Advokát	Mistr v továrně	Zpěvák tanečních písní	Agronom	Ministr	Truhlář
14.			Středoškolský profesor	Operátor na počítači	Účetní	Účetní
15.			Obvodní lékař	Bankovní úředník	Majitel malého obchodu	Majitel malého obchodu
16.			Lékárník magistr	Profesionální sportovec	Truhlář	Profesionální sportovec
17.			Voják z povolání	Strojvedoucí	Opravář elektrospotřebičů	Manažer
18.			Předseda JZD	Horník	Bankovní úředník	Ministr
19.			Placený pracovník politické organizace	Majitel obchodu	Soustružník	Stavební dělník
20.			Stavbyvedoucí	Soukromý zemědělec	Policista	Bankovní úředník
21.			Horník rubač	Mistr v továrně	Kněz	Novinář
22.			Televizní opravář	Kněz, duchovní	Voják z povolání	Kněz
23.			Vedoucí restaurace	Automechanik	Sekretářka	Prodavač
24.			Příslušník VB	Účetní	Prodavač	Sekretářka

Studijní text k projektu
Efektivní adaptace začínajících učitelů na požadavky školské praxe

25.			Mistr v průmyslovém podniku	Zedník	Poslanec	Poslanec
26.			Kombajnér mechanizátor	Voják z povolání	uklízečka	Uklízečka
27.			Strojvůdce	Tajemník politické strany		
28.			Učitel 1.-5. třídy	Řidič nákladního auta		
29.			Optik mechanik	Opravář televizorů		
30.			Zednický polír	Referent okresního úřadu		
31.			Univerzální soustružník	Seřizovač, nástrojář		
32.			Výpravčí	Traktorista		
33.			Hotelový číšník	Soustružník		
34.			Vedoucí samoobsluhy	Krejčí		
35.			Kněz, duchovní	Sekretářka		
36.			Zedník	Číšník		
37.			Zámečnick, opravář	Pomocný dělník		
38.			Brusič nástrojů	Uklízečka		
39.			Malíř pokojů	Pouliční prodavač		
40.			Ošetřovatel			
41.			Knihovnick veřejné knihovny			
42.			Asfaltér			
43.			Holič			
44.			Průvodčí vlaků			
45.			Obsluhovač benzínové stanice			
46.			Poštovní doručovatel			
47.			Člen polní pracovní skupiny JZD			
48.			Závorař			
49.			Hlídač parkoviště aut			
50.			Pomocný dělník			

Studijní text k projektu

Efektivní adaptace začínajících učitelů na požadavky školské praxe

Námi realizované výzkumné šetření proběhlo na populaci žáků základních škol (9. ročník) a žáků středních škol (2. ročník) Olomouckého kraje. Vybrali jsme 50 povolání, která se v současné české společnosti vyskytují nejčastěji. Seznamy povolání uvedené v již realizovaných výzkumech prestiže povolání obsahují v některých položkách již méně často se vyskytující povolání. Jelikož se jedná o výzkum mezi žáky základních a středních škol, zvolili jsme postup hodnocení povolání podle National Opinion Research Center v USA (NORC), jak je popsal Jaroslav Kapr (1967, s. 743; 1969, s. 381). Nechali jsme žáky ohodnotit známkami 1–5 (jako ve škole) povolání, pro jejichž výkon připravuje škola, proto se zde neobjevují profese obsazované volbou – ministr, poslanec, starosta apod.

Získané výsledky hodnocení prestiže povolání středoškoláky ukázaly zajímavé posuny oproti vnímáním prestiže 26 povolání dospělou populací z výzkumu *Naše společnost 2004* (srov. Červenka 2004), který realizovalo Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM).

Prestiž povolání hodnocená žáky základních škol

Na základě interpretace prestiže se Dopita, Grecmanová, Chráska (2008) zeptali žáků základní školy na hodnocení seznamu 50 povolání. Z uvedeného seznamu jsou zřejmé posuny mezi povoláními v roce 2006 a 2008. Povolání do desátého místa jsou vesměs povoláními, pro něž je třeba vystudovat vysokou školu, což znamená, že žáci základní školy jsou si vědomi významu vzdělání. Povolání z oblasti přírodních věd jako je vědec se u žáků v obou sledovaných obdobích umístila vedle sebe, to je na 7. a 8. místě, u dospělé populace toto povolání nalezneme na místě druhém. Docent, profesor vysoké školy koresponduje s pozicí ve škále prestiže dospělé populace. U profese docent, profesor VŠ a vědec je třeba upozornit, že žákům se tyto profese významově překrývají. Je to dáno skutečností, že vědci jsou zpravidla současně vysokoškolskými učiteli, pak by průměrná hodnota z těchto dvou profesí obsadila páté místo na škále profesí žáků základní školy z roku 2008. Velmi překvapivé, až zarážející, jsou pozice učitele střední školy (pozice 23 a 24) a učitele základní školy (pozice 34 a 33). Ve srovnání se škálou dospělé populace je propad těchto pozic velmi výrazný, u učitele základní školy až o 30 pozic a u učitele střední školy až o 20 pozic. Škály prestiže vytvořené žáky

Studijní text k projektu
Efektivní adaptace začínajících učitelů na požadavky školské praxe

základní školy i dospělé populace (Červenka 2004) jsou shodně zakončeny povoláním uklízečky. Z uvedených seznamů vyplývá, že čím nižší pozice ve škále prestiže povolání, tím nižší vzdělání je třeba pro výkon tohoto povolání. Tento předpoklad však pokulhává právě u žákovské škály prestiže povolání a pozice povolání učitel ZŠ, kde za pozicí učitele střední školy se vyskytují jen povolání, k nimž není zapotřebí vysokoškolského studia.

Pořadí 2006	průměr	Prestiž povolání podle žáků ZŠ	průměr	Pořadí 2008
1.	1,44	právník	1,51	1.
2.	1,50	lékař	1,56	2.
3.	1,56	manager	1,63	4.
4.	1,60	docent, profesor VŠ	1,61	3.
5.	1,64	profesionální sportovec	1,86	9.-10.
6.	1,66	diplomat	1,66	5.
7.	1,68	podnikatel	1,72	6.
8.	1,69	vědec - výzkumník	1,76	7.
9.	1,74	programátor	1,88	11.-12.
10.	1,77	ekonom	1,83	8.
11.	1,78	architekt	1,86	9.-10.
12.	1,78	umělec – herec, sochař, malíř ...	1,99	14.
13.	1,80	profesionální voják	1,88	11.-12.
14.	1,85	letec	1,96	13.
15.	1,90	operátor na počítači	2,10	15.-16.
16.	1,97	spisovatel, skladatel	2,17	17.
17.	2,08	zubař	2,10	15.-16.
18.	2,16	inženýr ve výrobě	2,49	24.-25.
19.	2,16	laborant	2,29	18.
20.	2,17	bankovní úředník	2,35	20.-21.
21.	2,17	konstruktér, projektant	2,31	19.
22.	2,21	lékárník	2,35	20.-21.
23.	2,24	učitel SŠ	2,49	24.-25.
24.	2,29	zdravotní sestra	2,38	22.
25.	2,34	novinář	2,45	23.
26.	2,35	policista	2,56	26.
27.	2,39	úředník	2,68	30.-31.
28.	2,42	mistr v továrně	2,64	28.-29.
29.	2,44	politik	2,60	27.
30.	2,47	účetní	2,64	28.-29.
31.	2,56	rehabilitační pracovník - masér	2,68	30.-31.
32.	2,59	kněz, duchovní	3,30	39.

Studijní text k projektu
Efektivní adaptace začínajících učitelů na požadavky školské praxe

33.	2,60	sekretářka - asistentka	2,78	32.
34.	2,65	učitel ZŠ	2,87	33.
35.	2,83	soustružník	3,41	40.
36.	2,94	strojvedoucí	3,16	35.
37.	3,03	holič - kadeřník	3,13	34.
38.	3,04	číšník	3,17	36.
39.	3,15	automechanik	3,23	37.
40.	3,17	opravář	3,26	38.
41.	3,27	krejčí	3,43	42.
42.	3,27	prodavač	3,44	43.
43.	3,36	zemědělec	3,58	44.
44.	3,38	řidič nákladního auta	3,38	41.
45.	3,52	zedník	3,59	45.
46.	3,69	betonář, svářeč	3,91	48.
47.	3,73	traktorista	3,93	49.
48.	3,76	dělník	3,85	46.
49.	3,80	horník	3,90	47.
50.	4,13	uklízečka	4,20	50.

Prestiž povolání hodnocená žáky středních škol

Z výsledků, které získaných z výzkumných šetření v roce 2006 a 2008 (Dopita, Grecmanová, Chráska, 2008), vyplývá, že středoškoláci rovněž připisují vyšší společenskou prestiž povoláním podmíněných vysokoškolským vzděláním (prvních dvanáct) a těm, kde se pracuje s lidmi (prvních pět). Ze srovnání škál prestiže povolání z let 2006 a 2009 můžeme vidět v roce 2008 posun vědce z pozice 10 na pozici 8, což je stále níže ve srovnání s výzkumem prestiže povolání mezi dospělou populací, kde vědec zaujímá druhou příčku. Taktéž i zde platí, že může v hodnocení středoškoláků docházet k setření rozdílu mezi povoláním docent, profesor vysoké školy a vědec, výzkumník. Za zmínku zde stojí stejně jako ve škále prestiže povolání vytvořené žáky základní školy pozice učitele střední školy (26 místo v roce 2008) a pozice učitele základní školy (32 místo v roce 2008). I zde je třeba připomenout propad učitele střední školy o 22 pozic a propad učitele základní školy o 28 pozic ve srovnání se 4. pozicí učitele základní školy ve škále prestiže povolání dospělé populace (Červenka 2004).

Studijní text k projektu
Efektivní adaptace začínajících učitelů na požadavky školské praxe

Pořadí 2006	průměr	Prestiž povolání podle žáků SŠ	průměr	Pořadí 2008
1.	1,53	právník	1,44	2.
2.	1,55	lékař	1,43	1.
3.	1,61	diplomat	1,49	3.
4.	1,62	docent, profesor VŠ	1,55	4.
5.	1,63	manager	1,63	5.
6.	1,71	programátor	1,85	12.
7.	1,73	architekt	1,69	7.
8.	1,74	profesionální sportovec	1,80	10.
9.	1,75	letec	1,65	6.
10.	1,75	vědec - výzkumník	1,70	8.
11.	1,81	profesionální voják	1,77	9.
12.	1,86	podnikatel	1,88	13.
13.	1,94	ekonom	1,92	14.
14.	2,03	operátor na počítači	2,19	17.
15.	2,05	umělec – herec, sochař, malíř ...	1,96	15.
16.	2,08	zubař	1,82	11.
17.	2,15	konstruktér, projektant	2,08	16.
18.	2,18	spisovatel, skladatel	2,22	18.
19.	2,34	bankovní úředník	2,39	24.
20.	2,35	inženýr ve výrobě	2,32	20.
21.	2,39	lékárník	2,24	19.
22.	2,43	novinář	2,36	22.
23.	2,48	laborant	2,35	21.
24.	2,53	zdravotní sestra	2,49	25.
25.	2,55	učitel SŠ	2,55	26.
26.	2,62	mistr v továrně	2,68	28.
27.	2,66	politik	2,37	23.
28.	2,66	úředník	2,76	30.
29.	2,73	rehabilitační pracovník - masér	2,66	27.
30.	2,74	účetní	2,80	31.
31.	2,82	policista	2,70	29.
32.	2,85	sekretářka - asistentka	2,96	33.
33.	2,95	učitel ZŠ	2,94	32.
34.	3,16	strojvedoucí	3,20	34.
35.	3,22	automechanik	3,29	36.
36.	3,28	opravář	3,42	39.
37.	3,30	číšník	3,38	38.
38.	3,37	kněz, duchovní	3,26	35.
39.	3,38	holič - kadeřník	3,33	37.
40.	3,43	řidič nákladního auta	3,46	41.

Studijní text k projektu
Efektivní adaptace začínajících učitelů na požadavky školské praxe

41.	3,46	prodavač	3,56	42.-43.
42.	3,52	krejčí	3,45	40.
43.	3,56	soustružník	3,58	44.
44.	3,63	zemědělec	3,56	42.-43.
45.	3,66	zedník	3,66	45.
46.	3,88	betonář, svářeč	3,95	46.
47.	3,90	traktorista	4,06	49.
48.	3,94	dělník	4,01	47.
49.	4,02	horník	4,02	48.
50.	4,23	uklízečka	4,28	50.

Rozdíl mezi základní a střední školou ve škále prestiže povolání

Zjištěné škály prestiže povolání vytvořené žáky základní a střední školy překvapivě hodnotí prestiž jednotlivých povolání odlišně od dospělé populace. V obou námi získaných škálách povolání, ať od žáků základní či střední školy, je jako identifikovatelný hodnotící prvek povolání vzdělání, které je pro jeho výkon třeba získat. Ve škálách z roku 2006 i 2008 jsou bezmála na všech prvních deseti místech povolání, k jejichž výkonu je třeba získat vysokoškolský diplom. Zajímavý je pohled žáků na povolání učitele střední školy, které je umístěna v polovině škály prestiže povolání a povolání učitele základní školy, které se vyskytuje až ve druhé třetině škál.

Literatura a zdroje

1. BRENNER, V., HROUDA, M. Věda a vysokoškolské vzdělání v prestiži povolání. *Sociologický časopis*, 1967, roč. 3, s. 541-550.
2. BRENNER, V., HROUDA, M. Věda a vysokoškolské vzdělání v prestiži povolání. *Sociologický časopis*, 1968, roč. 4, s. 43-54.
3. ČERVENKA, J. *Prestiž povolání z pohledu veřejného mínění*. Praha: CVVM, 2004.
4. DOPITA, M., GRECMANOVÁ, H., CHRÁSKA, M. *Zájem žáků základních škol o fyziku, chemii a matematiku*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008.
5. GALLA, K. *Úvod do sociologie výchovy*. Praha: SPN, 1967.

Studijní text k projektu
Efektivní adaptace začínajících učitelů na požadavky školské praxe

6. HAVLÍK, R. Profesionalita učitele jako úkol. In *Profese učitele a současná společnost XII. konference České asociace pedagogického výzkumu: Sborník referátů [CD-ROM]*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Pedagogická fakulta, 2004a. 12 s.
7. HAVLÍK, R. *Profesní „kariéra“ a další vzdělávání v názorech a postojích učitelů*. In [online] 15.8.2004 [cit. 2004-10-05]. dostupné z <http://alfa.pedf.cuni.cz/svi/vydavatelstvi/ucitel/ref/havlik.html>
8. HAVLÍK, R., KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2002.
9. KAPR, J. Prestiž povolání. *Sociologický časopis*, 1967, roč. 3, č. 740-747.
10. KAPR, J. Obecná struktura prestiže povolání v Československu. In MACHONIN, P. a kol. *Československá společnost*. Bratislava: EPOCHA, 1969, s. 377-399.
11. LUŽNÝ, D. Bláhova Sociologie inteligence po půl století. *Sociologický časopis*, 1991, roč. 27, č. 6, s. 744-757.
12. OBRDLÍK, A. *Povolání a veřejné blaho*. Praha: Masarykova sociologická společnost v nakladatelství Orbis, 1937.
13. ONDREJKOVIČ, P. K postaveniu učitelov v spoločnosti. *Pedagogická revue*. 1990, roč. XLII, č. 3, s. 249.
14. PICHŇA, A. J. *Sociologické problémy povolania*, Bratislava: Práca, 1981.
15. ŠÍMA, J. *Sociologie výchovy*. Praha: Česká grafická unie, 1938.
16. TUČEK, A. *Společenské uznání učitelů*. Praha: Horizont, 1986.
17. TUČEK, M. Sociální diferenciace v profesní sféře ve vědomí československé populace. *Sociologický časopis*, 1991, roč. 27, č. 4, s. 504-381.
18. TUČEK, M. Jaká je prestiž vybraných povolání v současné době. *Sociologické aktuality*, 1991, č. 1, s. 14-15.
19. TUČEK, M. *Prestiž povolání – únor 2016. Naše společnost 2016*. Praha: CVVM, 2016.
20. TUČEK, M., MACHONIN, P. Prestiž povolání v České republice v roce 1992. *Sociologický časopis*, 1993, roč. 29, č. 3, s. 367-381.
21. VAŠUTOVÁ, J. *Být učitelem. Co by měl učitel vědět o své profesi*. Praha: Pf UK Praha, 2002.

Studijní text k projektu
Efektivní adaptace začínajících učitelů na požadavky školské praxe

22. VAŠUTOVÁ, J. Proměny profese učitele v současnosti. In *Profese učitele a současná společnost. XII. konference České asociace pedagogického výzkumu: Sborník referátů [CD-ROM]*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Pedagogická fakulta, 2004. 12 s.
23. *Velký sociologický slovník I., II.* Praha: Karolinum, 1996.
24. WALTEROVÁ, E. *Učitelé jako profesní skupina, jejich vzdělávání a podpůrný systém*. Praha: UK Praha Pf, 2001.